

Pastors i llocs d'establació de bestiar al nord-est d'Ibèria durant la Prehistòria

06/2014 - **Art i Història**. El registre arqueològic del jaciment de la Cova Gran de Santa Linya, un abric de més de 2.000 m² localitzat al Prepirineu de Lleida, registra la presència humana en aquesta zona durant els últims 50.000 anys. Els resultats de l'anàlisi dels sediments i del registre material trobats a l'abric impliquen l'establació d'ovicaprins, així com l'ús del foc per reduir el volum de residus. A partir d'aquestes dades els investigadors han proposat la hipòtesi del seu ús com a lloc de parada a les incipients rutes de transhumància regional.

En qualsevol paisatge rural, la presència d'elements arquitectònics sota els noms de tancats, bordes o pletes adverteixen d'una activitat que en l'actual societat post industrial ha entrat en declivi: el pastoreig.

Actualment, el Centre d'Estudis del Patrimoni Arqueològic de la Prehistòria (CEPAP-UAB) coordina un projecte de recerca sobre la Cova Gran de Santa Linya, un abric localitzat en els primers contraforts del Prepirineu de Lleida. Aquest jaciment preserva un registre arqueològic que adverteix de l'ús d'aquest entorn durant els últims 50.000 anys, clau per investigar la presència dels darrers neandertals, la irrupció dels primers humans moderns i l'aparició dels primers grups agro-pastors al nord-est d'Ibèria.

En aquest abric de més de 2.000 m² de superfície es va excavar un sector de 35 m², per sota de l'actual nivell del sòl, on s'identifica un paquet de sediments negrosos i rics en matèria orgànica i que arriben a un metre de gruix. Aquests sediments són habituals en coves i abrics prehistòrics de les muntanyes de la Península Ibèrica, els Alps i els Balcans.

L'estudi micromorfològic de les mostres extretes d'aquest perfil permet caracteritzar els processos relacionats amb la formació d'aquests sediments, assenyalant que són el resultat de l'acumulació d'excrements d'ovicaprins, fet que implica l'establació d'animals en aquesta zona de l'abric. Aquests sediments no només apareixen en aquesta zona, sinó que han estat detectats en una àmplia superfície, el que suggereix que durant la Prehistòria l'abric va ser freqüentat per ramats. Igualment, aquesta tècnica identifica que en diverses ocasions es va calar foc per reduir el volum de residus i preparar el lloc de cara a futures visites.

Malgrat que la interpretació arqueològica d'aquests dipòsits no és fàcil, ja que el registre material recuperat és escàs i poc diagnòstic, bioindicadors com ara dents de llet caiguts de les cries i copròlits (excrements fòssils) d'ovicaprins avalen aquest ús. Igualment, les ceràmiques recuperades assenyalen que van ser sotmeses a un intens trepig per animals establats, i s'han recuperat fragments de les anomenades formatgeres, que es relacionen amb l'obtenció de derivats lactis. Les dates ¹⁴C extretes de l'estratigrafia constaten dues fases d'intens ús de l'abric com a corral, durant el Neolític final i Calcolític (entre 5.000 i 3.000 cal BP o anys solars). Entre aquests moments s'interpol·la un esdeveniment hídric, de 700 anys de durada, que provoca una intensa erosió del dipòsit.

L'ús de coves i abrics com a llocs d'establació al Prepirineu de Lleida està documentat des de l'aparició de les primeres comunitats agro-pastores. Diverses coves contenen sediments similars i amb una major antiguitat que a la Cova Gran, encara que aquests llocs semblen descriure moviments de ramats dins d'una escala local, per tal de sostenir les necessitats relacionades amb la subsistència de petits assentaments agrícoles.

Pensem que a la Cova Gran aquestes pràctiques tindrien una orientació diferent. Malgrat que actualment no s'identifiquen tancats o elements arquitectònics similars, assenyalem que en gran part de la superfície de l'abric apareixen aquests sediments negres que es relacionen amb l'establació de bestiar. Altres atributs com el seu fàcil accés, la presència contínua d'aigua i la seva alta connectivitat regional permeten proposar una hipòtesi que pretenem testar en el futur. La seva posició estratègica en les primeres serres del Prepirineu podria convertir-la en una parada regular de la gent prehistòrica en els desplaçaments de ramats entre les planes que conformen la Depressió de l'Ebre (com la Plana de Lleida) cap a les pastures d'altura localitzades a l'interior del massís pirinenc. Aquests trajectes que poden arribar a superar el centenar de quilòmetres haurien d'incloure llocs on establir animals.

Sota aquesta perspectiva, la Cova Gran denota la instal·lació recurrent de ramats d'ovicaprins, possiblement de grans dimensions, dins l'abric. Pensem que aquesta cabanya podria aglutinar animals de diverses procedències, fins a conformar un gran ramat que es dirigís cap a les pastures de muntanya durant l'estiu. D'altra banda, la seva ubicació en una zona tradicionalment rica en pastures d'hivern permet suggerir la seva ocupació durant aquesta estació.

La Cova Gran de Santa Linya aporta informacions rellevants per analitzar l'aparició d'incipients rutes de transhumància regional per les quals transitessin ramats d'ovicaprins al nord-est de la Península Ibèrica. Aquest tipus de pasturatge és una activitat que s'originaria durant la Prehistòria, i que fins fa pocs anys ha tingut una importància cabdal en la vida de la gent del Pirineu.

Departamento de Geografía, Prehistoria y Arqueología (Euskal Herriko Unibertsitatea)
Jorge Martínez-Moreno
Centre d'Estudis del Patrimoni Arqueològic de la Prehistòria (CEPAP-UAB)
Alfonso Benito
Centro Nacional de Investigaciones sobre la Evolución Humana (CENIEH)
Rafael Mora (Investigador ICREA Acadèmia)
Centre d'Estudis del Patrimoni Arqueològic de la Prehistòria (CEPAP-UAB)

Polo, Ana; Martínez-Moreno, Jorge; Benito, Alfonso; Mora, Rafael. Prehistoric herding facilities: site formation processes and archaeological dynamics in Cova Gran de Santa Linya (Southeastern Prepyrenees, Iberia). *Journal of Archeological Science* 41: 784-800. 2014. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jas.2013.09.013>.